

Rósa Elín Davíðsdóttir

Hlutverk tvímála orðabóka

Ólíkar notendaparfir

í íslensk-frönsku ljósi

1 Inngangur

Frönskukennsla á sér langa sögu á Íslandi en franska hefur verið kennd við Háskóla Íslands allt frá stofnun hans árið 1911 og sama ár hófst kennsla við Alliance Française í Reykjavík. Franska er einnig kennd í íslenskum framhaldsskólum sem þriðja mál (sem er skyldugrein). Þrátt fyrir mikilvægi frönskunnar í íslensku skólakerfi skortir tilfinnanlega viðeigandi orðabækur og þá sér í lagi íslensk-franska orðabók þar sem slík orðabók hefur ekki komið út síðan *Íslensk-frönsk orðabók* Boots var gefin út árið 1950.

Í þessari grein¹ verður hugað að því hvernig ný íslensk-frönsk orðabók gæti verið sem best úr garði gerð. Sjónum verður einkum beint að hlutverki íslensk-franskrar orðabókar með notendur og notagildi í huga. Í upphafi verður fjallað um þær tvímála orðabækur sem til eru fyrir tungumálin íslensku og frönsku og þá einkum *Íslensk-franska orðabók*.² Reynt verður að lýsa því hvernig taka skal tillit til þarfa notenda við gerð nýrrar íslensk-franskrar orðabókar og hvaða áhrif það hefur á efnisval og framsetningu efnisins hvort slík orðabók

1 Ég þakka ónafngreindum ritrýnum tímaritsins *Orðs og tungu* fyrir gagnlegar athugasemdir og lagfæringar sem og ritstjóra þess, Ástu Svavarsdóttur, fyrir þarfar ábendingar og leiðsögn við ritun þessarar greinar. Jafnframt er Sigríði Stefánsdóttur þakkað fyrir yfirlestur.

2 Hér eftir verður vísað til þessarar orðabókar með skammstöfuninni *ÍFO*.

er eingöngu ætluð íslenskum notendum eða hvort frönskumælandi notendur eru einnig hafðir í huga. Staldrað er við eitt helsta hlutverk tvímála orðabóka, það er að gefa upp jafnheiti á markmálinu fyrir hvert uppflettiorð viðfangsmálsins og hugað að því hvaða skilyrði þýðing uppflettiorðs þarf að uppfylla til að geta talist eiginlegt jafnheiti. Ólíkar notendaparfir verða skoðaðar með hliðsjón af fræðilegri umfjöllun um efnið og reynt að svara því hvernig hægt sé að taka tillit til beggja notendahópa, Íslendinga sem og frönskumælandi. Í því samhengi verða áhrif útgáfuformsins tekin til athugunar og úrlausnir sem raf-rænar orðabækur bjóða upp á kannaðar, einkum íslensk-norræna vef-orðabókin ISLEX og tvímála orðabókin *Le Grand Robert & Collins: dictionnaire anglais-français, français-anglais*.³ Dæmi verða tekin til að sýna upplýsingar sem ættu að koma fram í nýrri íslensk-franskri orðabók til þess að hún gefi sem besta mynd af notkun markmálsins innan ramma tvímála orðabókarlýsingar og geti þannig orðið betra tæki í tungumálanámi. Í viðauka er að finna nokkrar orðsgreinar í heild sinni. Þess ber að geta að ekki er um eiginlegt orðabókarverkefni að ræða heldur tillögur að orðsgreinum í mögulegri íslensk-franskri orðabók. Í lokaorðum verða niðurstöður dregnar saman.

2 Tvímála orðabækur milli íslensku og frönsku

Fyrstu orðabækurnar fyrir tungumálaparið íslensku og frönsku sem komu út voru bækur Páls Þorkelssonar *Íslenzk orðabók með frakkneskum þýðingum* frá árinu 1888⁴ og *Frönsk-íslenzk orðabók* frá 1914. Gérard Boots birti *Franskt-íslenzkt orðasafn* 1948 en síðar kom út eftir hann *Frönsk-íslenzk orðabók* (1953) með viðaukum eftir Þórhall Þorgilsson.⁵ Sú síðarnefnda er enn fánleg en notkun hennar hefur vikið fyrir nýrri fransk-íslenskri orðabók sem kom út árið 1995 og nefnist *Frönsk-íslensk orðabók*.⁶ Hún var gerð á grunni frönsku orðabókarinnar *Micro-Robert*

3 Hér eftir verður vísað til þessarar orðabókar með skammstöfuninni GRC. Enskur titill orðabókarinnar er *The Collins Robert French Dictionary: English-French, French-English*. Um er að ræða orðabók á CD-Rom diskum frá 2008 en einnig er hægt að kaupa aðgang að orðabókinni á netinu.

4 Einungis 1. bindið (a-alblindur) kom út.

5 Á vefsíðu Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum er *Skrá um orðabækur og orðasöfn sem varða íslensku*, þar sem finna má yfirlit yfir velflestar orðabækur sem hafa verið gefnar út og varða íslensku.

6 Orðabókin var eingöngu gefin út á Íslandi og stoðmálið er íslenska sem bendir til þess að hún hafi einkum verið ætluð Íslendingum til að skilja frönsku.

(2. útgáfu 1988) sem er einmála orðabók ætluð frönskum nemendum og ekki hugsuð sérstaklega fyrir erlenda nemendur í frönsku. *Frönsk-íslensk orðabók*⁷ (1995) inniheldur um 35.000 orð en fyrir utan að þýða uppflöttiorðin, notkunardæmi og orðasambönd var aukið við orðaförða úr *Micro-Robert*, einkum orðum úr viðskipta- og tæknimáli auk orða sem varða íslenska náttúru. Þessi orðabók er nú uppseld⁸ en er aðgengileg á vefbókasafninu *Snöru*. Í vefútgáfunni kemur hljóðritun uppflöttiorða því miður ekki fram né heldur leturbreytingar, svo sem skáletrun notkunardæma og feitletrun fastra orðasambanda. *Frönsk-íslensk skólaorðabók* (1996) var unnin upp úr *FÍO* (1995) og er enn fáanleg. Einnig er til *Frönsk-íslensk, íslensk-frönsk orðabók: vasaorðabók* (Þór Stefánsson 1996)⁹ sem hefur að geyma um 15.000 flettur og er einkum ætluð byrjendum í frönskunámi en hana má flokka sem orðalista (e. *vocabulary*) þar sem engin dæmi eru gefin. Ætlunin var að ráðast í gerð íslensk-franskrar orðabókar í kjölfar þess að *FÍO* (1995) var samin en ekkert varð af þeim áformum.

Eina útgefna íslensk-franska orðabókin er því sem fyrr segir *ÍFO*. Enginn inngangur er að orðabókinni og því ekki vitað hvort hún var upphaflega ætluð bæði frönskumælandi og íslenskumælandi notendum eða einungis öðrum hópnnum. Orðabókin var aðeins gefin út á Íslandi og var því að öllum líkindum einkum ætluð Íslendingum. Hins vegar er stoðmálið franska og höfundur sleppir oftast að greina frá merkingarmun jafnheita á frönsku sem getur villt um fyrir íslenskum notendum. Þetta má sjá í (1) þar sem engin aðgreining er gerð á afturbeygðu sögninni *se perdre* og orðasambandinu *s'en aller en fumée* sem gefin eru upp sem þýðingar á orðasambandinu *fara í hundana*¹⁰ undir flettunni *hundur*:

(1) Flettan *hundur* í *ÍFO*:

hundur (-s, -ar) m.: chien m.; fara í hundana: se perdre, s'en aller en fumée.

Innskipan¹¹ orðabókarinnar er mjög einföld og ekki er stuðst við letur-

7 Hér eftir verður vísað til þessarar orðabókar með skammstöfuninni *FÍO*.

8 Árið 2000 kom út tölvuorðabók byggð á orðabókinni með 36.000 uppflöttiorð (Áslaug Anna Þorvaldsdóttir 2010: 59).

9 Áður hafði vasaorðabókin *Frönsk-íslensk vasa-orðabók. Íslensk-frönsk vasa-orðabók* (1976) verið gefin út (sjá *Skrá um orðabækur og orðasöfn sem varða íslensku á vefsíðu Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum*).

10 Þar að auki eru þetta ekki heppilegar þýðingar á orðasambandinu *fara í hundana* og eru gerðar tillögur um aðrar þýðingar undir nafnorðsflettunni *hundur* í viðauka.

11 Með innskipan (e. *microstructure*) er átt við innri byggingu orðsgreina, það er

breytingar til þess að greina á milli ólíkra upplýsinga. Stundum eru engar málfræðiupplýsingar, hvorki um viðfangs- né markmál eins og lýsingarorðsflettan *brúnn* sýnir í (2):

(2) Flettan *brúnn* í ÍFO:

brúnn: brun; brúnn hestur: cheval noir.

Það er ljóst að ÍFO fullnægir ekki kröfum notenda á 21. öld þar sem orðaforði, bæði viðfangsmálsins (íslensku)¹² og markmálsins (frönsku), hefur breyst mikið á undanförunum 60 árum auk þess sem aðstæður til orðabókagerðar eru allt aðrar. Því verða íslenskir notendur sem vilja tjá sig á frönsku oft að fara í gengum þriðja tungumálið, svo sem ensku eða dönsku, og notast við til dæmis ensk-franska orðabók. Þetta fyrirkomulag torveldar íslenskum nemendum í frönsku aðgang að jafnheitum á frönsku þar sem þeir þurfa einnig að þekkja orðið sem þeir leita að á ensku. Ef þeir þekkja það ekki þurfa þeir fyrst að fletta upp í íslensk-enskri orðabók og því næst í ensk-franskri orðabók og eykur slíkur tvíverknaður hættuna á því að merkingin sem leitað var að tynist í þýðingu. Því er mikilvægt að orðabókanotendur hafi aðgang að tvímála orðabókum á móðurmáli sínu þegar þeir leitast við að tjá sig markvisst á erlendu máli.

3 Ný íslensk-frönsk orðabók

3.1 Hlutverk og notendur

Mikilvægt er að hafa í huga við gerð tvímála orðabókar hver ætla megi að verði virkasti notendahópur hennar og hvaða tilgangi hún eigi einkum að þjóna, hvort orðabókin eigi að gagnast notendum við að skilja erlent mál, talað eða skrifað, eða hvort hún eigi að nýtast þeim til að tjá sig á erlenda málinu. Í fyrra tilfellinu er talað um skilningsorðabækur eða L2→L1 orðabækur en í því síðara um málbeitingarorðabækur eða L1→L2 orðabækur (Sanders 2005:41, Marelló 1996:34). „L1“ stendur fyrir móðurmál notandans en „L2“ stendur fyrir erlenda tungumálið.¹³

hvernig lýsingu hvers flettiorðs fyrir sig er háttáð en með meginskipan (e. *macro-structure*) er átt við ytri byggingu orðabókar (Jón Hilmar Jónsson 2005a: XIII).

12 Jafnframt er mikil áhersla á trúarlegan orðaforða í orðabókinni, t.d. má þar finna nafnorðsflettturnar *helgidagsbrot*, *kirkjumáldagi*, *kirkjusíðir*, *morguntíðir*, *passíusunnudagur*, *þakkarguðsþjónusta* o.s.frv.

13 „L1“ stendur fyrir „first language“ og „L2“ fyrir „second language“.

Líklegt er að notendur nýrrar íslensk-franskrar orðabókar yrðu aðallega Íslendingar. Gera má ráð fyrir að Íslendingar sem leggja stund á frönskunám séu fleiri en frönskumælandi notendur sem að einhverju marki hafa vald á íslensku þar sem franska hefur mikilvægari stöðu sem erlent tungumál í íslensku skólakerfi heldur en íslenska í Frakklandi. Þannig mætti setja málbeitingarhlutverk nýrrar íslensk-franskrar orðabókar í forgrunn og ætla að ný íslensk-frönsk orðabók nýttist fyrst og fremst íslenskumælandi notendum sem vilja tjá sig á frönsku munnlega eða skriflega. Yfirleitt er gengið út frá því að annað málið í tvímála orðabókum, annaðhvort viðfangsmálið (málið sem lýsingin beinist að) eða markmálið (málið sem þýtt er yfir á) sé móðurmál notandans (Svensén 2009:13) og þannig er gert ráð fyrir því að notendur orðabóka búi yfir ákveðinni færni í móðurmáli sínu sem nýtist þeim annaðhvort við að þýða af móðurmáli sínu eða yfir á móðurmál sitt (Kromann, Riiber og Rosbach 1991:2715; Sanders 2005:45). Sú er þó ekki raunin, þegar slíkar tvímála orðabækur vantar og íslenskir notendur verða að notast við til dæmis ensk-franskar eða dansk-þýskar orðabækur.

Samkvæmt þessari tvískiptingu eftir hlutverki og eftir því hvort móðurmálnotandans er viðfangsmál eða markmál orðabókar má halda því fram að fyrir hvert tungumálapar þyrfti fjórar orðabækur. Þannig þyrfti eina íslensk-franska orðabók sem gagnaðist íslenskumælandi notendum sem málbeitingarorðabók (L1→L2) og aðra sem væri notuð sem skilningsorðabók af frönskumælandi notendum (L2→L1). Slík aðgreining er þó einungis fræðileg og óhagkvæm í reynd og yfirleitt skírskota tvímála orðabækur að einhverju leyti til ólíkra notkunarparfa og hópa. Þannig er oft reynt að þjóna báðum notendahópum með orðabókum sem eru í senn skilningsorðabækur og málbeitingarorðabækur og er þá talað um tvíbeindar orðabækur (e. *bidirectional*) (Svensén 2009:18).¹⁴

ISLEX veforðabókin er dæmi um tvíbeinda orðabók en hún hefur íslensku sem viðfangsmál og norrænu málin dönsku, norskt bókmal, nýnorsku og sænsku sem markmál¹⁵ og beinist þannig í senn að norrænum notendum til skilnings á íslensku, t.d. þýðendum úr

14 Hugtakið *bifunctional* er einnig notað um orðabók sem gegnir tvöföldu hlutverki, t.d. tvímála orðabók frá tungumáli A til B sem er í senn ætlað að nýtast sem „aktíf“ orðabók (til málbeitingar og við þýðingar af móðurmáli yfir á erlent tungumál) og sem „passíf“ orðabók (við að skilja texta og við þýðingar af erlendu máli yfir á móðurmál) (NLO 1997: 85, Kromann 1990: 18).

15 Unnið er að því að bæta færeysku við sem markmáli.

íslensku yfir á eithvert norrænu málanna (sem L2→L1 orðabók), og að Íslendingum sem vilja tjá sig á einhverju norrænu málanna (sem L1→L2 orðabók) (Aldís Sigurðardóttir *et al.* 2008:780).¹⁶ Tvímála orðabókin GRC beinist einnig að tveimur notendahópum, enskumælandi og frönskumælandi. Hún er jafnframt tvístefnuorðabók (e. *biscopal*) og sameinar þannig gerðirnar L1→L2 og L2→L1 en sú leið er oft farin með tvíbeindar orðabækur. Þannig gegnir hvor hluti fyrir sig tvöföldu hlutverki og í tilfelli GRC¹⁷ á ensk-franski hlutinn að hjálpa enskumælandi notendum að tjá sig á frönsku og þeim frönskumælandi að skilja ensku, og öfugt hvað varðar fransk-enska hlutann. GRC er ein víðamesta orðabókin fyrir tungumálaparið ensku og frönsku en hún inniheldur um 425.000 orð og orðasambönd (að báðum hlutum meðtöldum) og býður upp á fjölmörg dæmi um orðanotkun, bæði frjálsa og fasta.

Eins og fyrr segir er líklegast að íslensk-frönsk orðabók nýttist fyrst og fremst íslenskum frönskunemendum en þar sem töluverð gróska er í þýðingum á íslenskum bókmenntum yfir á frönsku og íslenska er kennd í nokkrum háskólum í Frakklandi verður skoðað hvernig íslensk-frönsk orðabók gæti einnig nýst frönskumælandi notendum og hvaða áhrif það hefði á val efnisatriða. Í því skyni verða fyrrnefndar orðabækur, ISLEX og GRC, hafðar til hliðsjónar í umfjöllun um nýja íslensk-franska orðabók.

3.2 Aðferðir og sjónarmið við val flettiorða og forsendur þess

Áætlaður notendahópur hefur áhrif á val flettiorða sem og á þær upplýsingategundir sem þurfa að koma fram í orðsgreinum orðabókar. Góð málbeitingarorðabók (L1→L2 orðabók) þarf að veita upplýsingar um hvernig á að nota jafnheitin á erlenda málinu og þurfa orðsgreinar slíkrar orðabókar því að innihalda notkunardæmi, merkingaraðgreiningu og orðastæður. Þeir sem leitast við að tjá sig á erlendu máli þurfa frekar á almennum orðaforða að halda, orðaforða sem tengist daglegu lífi en síður á fornryrðum og staðbundnum orðaforða. Málbeitingarorðabækur ættu því að takmarkast við virkan og almennan orðaforða. Góð skilningsorðabók (L2→L1) ætti aftur á móti

¹⁶ ISLEX er byggð á gagnagrunni og inniheldur um 50.000 flettur og þýðingar á þeim (Aldís Sigurðardóttir *et al.* 2008: 780).

¹⁷ GRC er unnin af tveimur útgáfufyrirtækjum, Collins í Englandi og Les Dictionnaires Le Robert í Frakklandi.

að innihalda ríkulegri orðaforða en málbeitingarorðabækur (L1→L2), þ.á m. svæðisbundin orð og menningarbundin. Ástæðan er sú að málnotandi rekst mögulega á fjölbreyttari orðaforða í því sem hann les eða heyrir á erlenda málinu heldur en hann þarf á að halda þegar kemur að því að tjá sig á því. Það getur verið gagnlegt fyrir þýðendur úr íslensku yfir á frönsku að íslensk-frönsk orðabók innihaldi einnig eldri orðaforða sem finna má til dæmis í Íslendingasögunum (NLO 1997:84). Sem dæmi má nefna lýsingarorðið *frakkneskur* sem gæti verið gagnlegt fyrir frönskumælandi notendur en er í raun óþarft í íslensk-franskri orðabók eingöngu ætlaðri Íslendingum þar sem í íslensku máli í dag er lýsingarorðið *franskur* almennt notað.

Erfitt getur því verið að taka tillit til beggja notendahópa við val á orðaforða tvímála orðabókar og eins og Jón Hilmar Jónsson hefur bent á þá kallar það á margbreytilegan orðaforða ef taka á með inn í myndina þá notendur sem koma að viðfangsmálinu sem erlendu máli (2005b:23). Með því að hafa flettiorðaskrá íslensk-franskrar orðabókar sem ítarlegasta og takmarka hana ekki við algengan og almennan orðaforða eru meiri líkur á að orðabókin gagnist einnig frönskumælandi notendum og þýðendum úr íslensku yfir á frönsku. Þó má ætla að ný íslensk-frönsk orðabók geti takmarkast við orðaforða nútímamáls og því megi sleppa fornyrðum.

3.3 Jafnheiti og merkingaraðgreining

Meginhlutverk tvímála orðabóka er að gefa upp jafnheiti á markmálinu fyrir hvert uppflettiorð í viðfangsmálinu (Bogaards 2003:75). Hugtakið „jafnheiti“ er því lykilatriði við gerð tvímála orðabóka (Szende 1996:126). Tvímála orðabækur byggjast á því að stilla upp tveimur málkerfum samhliða og þannig verða orðabókahöfundar að finna jafnheiti á markmálinu sem samsvarar merkingu og notkun uppflettiorðsins á viðfangsmálinu. Jafnframt verða þeir að gæta þess að jafnheitin búi yfir sama merkingarblæ og tilheyri sama málsniði. Þetta fyrirkomulag gerir ráð fyrir því að alltaf sé hægt að þýða uppflettiorð yfir á annað tungumál. Hins vegar getur jafnheiti átt við þrengra merkingarsvið en uppflettiorðið á viðfangsmálinu eða þá að merking þess getur verið víðtækari (Jón Hilmar Jónsson 2005b:27).

Í raun er sjaldnast um fullkomið jafngildi (e. *full equivalence*) að ræða á milli tveggja tungumála (Svensén 2009:258). Til þess að hægt sé að líta á þýðingarorð sem eiginlegt jafnheiti þurfa hlutveruleikinn

eða táknmiðið (fr. *signifié*) að vera til staðar í menningu málnotenda og jafnframt þarf orðið sjálft eða táknmyndin (fr. *signifiant*) að vera til í tungumáli málnotendanna (Szende 1996:119). Sem dæmi má nefna jafnheitin *tólva* í íslensku og *ordinateur* í frönsku en í báðum tilfellum hafa orðin ótvíræða merkingu og vísa til sama hlutar. Þegar ekki finnst fullnægjandi jafnheiti verður orðabókahöfundur að útskýra merkingu flettiorðsins út frá samhengi (Szende 1996:119). Þetta er oft raunin þegar um menningarbundin orð er að ræða eins og til dæmis nafnorðið *skyr* sem á sér enga samsvörun í frönskum veruleika.

Ef ekkert eitt jafnheiti nær yfir margræða merkingu uppflettiorðs á viðfangsmálinu eru oft fleiri en eitt jafnheiti á markmálinu gefin upp sem þýðing. Í þeim tilvikum verður að aðgreina merkingu jafnheitanna til að gera notanda sem nálgast markmálið sem erlent mál kleift að átta sig á muninum og velja viðeigandi jafnheiti hverju sinni. Ekki nægir að aðgreina jafnheitin einungis með greinarmerkjum eins og kommu eða semíkommu (Kromann, Riiber og Rosbach 1991:2724). Sem dæmi má nefna lýsingarorðið *brúnn* sem á sér tvö jafnheiti í frönsku: *brun* og *marron*, eftir því hverju er verið að lýsa. Lýsingarorðið *brun* er frekar notað þegar verið er að vísa til lífrænna hluta eins og moldar og hárs en óbeygjanlega lýsingarorðið *marron* er notað þegar vísað er til klæðnaðar og vefnaðar. Þó er vísað til augnlitar í Frakklandi¹⁸ með lýsingarorðinu *marron*, t.d. *il a des yeux marron(s)* 'hann er með brún augu' (Thibault 2007:476). Íslenskumælandi notendur þurfa að fá einhverja vísbendingu um það hvers vegna tvö jafnheiti eru gefin upp en frönskumælandi notendur geta valið á milli jafnheitanna hjálparlaust.

3.4 Upplýsingategundir

Áætlaðir notendur hafa ekki einungis áhrif á val flettiorða í tvímála orðabók heldur einnig á þær upplýsingategundir sem þurfa að koma fram í orðsgreinum. Ef erlenda málið er viðfangsmál orðabókarinnar (L2→L1 orðabók) þarf notandinn mun ítarlegri upplýsingar um er-

18 Þessi merkingaraðgreining lýsingarorðanna *brun* og *marron* á ekki við á öllum frönskumælandi svæðum, t.d. hefur notkun *brun* um augnlit haldist í þeirri frönsku sem töluð er í Kanada og í Sviss: *il a des yeux bruns* (Thibault 2007: 476) en það er álitamál að hvaða marki málbeitingarorðabók á að taka tillit til þessa. Þetta er nýleg þróun og svo virðist sem sambandið *yeux marron(s)* sé að ryðja út sambandinu *yeux bruns* í Frakklandi.

lenda uppflettiorðið (t.d. kyn, óreglulega fleirtölu, kennimyndir sagna, andlag sagna) og notkun þess (til dæmis um málsnið, orðastæður) en um jafnheitin á móðurmáli sínu og notkun þeirra. Að sama skapi þarfnast notandi sem hefur viðfangsmálið að móðurmáli og nálgast markmálið sem erlent mál (L1→L2 orðabók) ítarlegri upplýsingar um jafnheitin og notkun þeirra heldur en um flettiorðið og notkun þess (Svensén 2009:15).

Ef íslensk-frönsk orðabók er einungis ætluð íslenskum notendum eru upplýsingar um setningagerð viðfangsmálsins (íslensku) óþarfar sem og upplýsingar um framburð og beygingu flettiorðanna. Aðalatriðið er að notendur fái nægilegar upplýsingar um jafnheitin á erlenda málinu og notkun þeirra því það er ekki nóg fyrir notandann að þekkja jafnheiti við tiltekið orð á markmálinu, hann verður líka að vita hvernig þau skuli notuð. Ef litið er aftur á lýsingarorðið *brúnn* og frönsk jafnheiti þess þá þarf íslenskur notandi til dæmis að vita að lýsingarorðið *marron* beygist ekki eftir kyni (ólíkt öðrum lýsingarorðum um liti) og fær yfirleitt ekki fleirtöluendinguna *-s* sem venjulega er bætt við nafnorð og lýsingarorð í fleirtölu. (Í viðauka má sjá orðsgreinina *brúnn* í heild sinni). Jafnframt má sýna með notkunardæmi að lýsingarorð yfir liti svo sem *brun* og *marron* koma á eftir nafnorðinu sem þau lýsa, t.d. *hún keypti brúna skó* 'elle a acheté des chaussures marrons(s)'.¹

3.5 Áhrif útgáfuformsins og breytilegt notendaviðmót

Lýsingin hér að framan hefur miðast við hefðbundnar prentaðar orðabækur. Í veforðabókum er orðabókartextinn hins vegar ekki fastur og óbreytanlegur og því má bæta jafnóðum við orðabókina. Jafnframt gefst meira rými fyrir skýringar og athugasemdir og þannig má ganga mun lengra en hingað til hefur verið gert hvað varðar upplýsingar um beygingu og setningarumhverfi flettiorðanna (Cartier 2000:139–140). Áhrif útgáfuformsins eru því töluverð en vandinn er engu að síður sá að því lengra sem gengið er í því að auka við upplýsingar um markmálið fyrir þá notendur sem ekki hafa það að móðurmáli, þeim mun meira er um óþarfar upplýsingar fyrir þann sem hefur markmálið að móðurmáli (Hannay 2003:150). Of miklar upplýsingar á skjánum geta verið ruglandi fyrir notandann. Í ISLEX veforðabókinni er þetta leyst með því að sýna beygingarupplýsingar fyrir markmálin ef músarbendli er rennt yfir jafnheitið. Þar er jafnframt komið til móts við erlenda notendur með því að bjóða upp á tengingu við

Beygingarlýsingu íslensks nútímamáls (BÍN) þar sem notendur geta séð beygingu flettiorðsins í heild og þurfa ekki að leita annað í þeim tilgangi. Það væri kjörið að fara slíka leið í nýrri íslensk-franskri orðabók.

Þannig má hugsa sér nýja rafræna íslensk-franska orðabók þar sem notendur geta valið sér notendaviðmót eftir því hvort tungumál orðabókarinnar, viðfangsmálið (íslenska) eða markmálið (franska), er móðurmál þeirra (eða tungumálið sem þeir hafa betri tök á). Þetta má nýta til dæmis í sambandi við val á stoðmáli (e. *meta-language*), það er að segja því tungumáli sem notað er við skýringar og athugasemdir þar sem báðir notendahópar verða að geta skilið það sem þar er vísað til (*NLO* 1997:84). ISLEX veforðabókin býður notendum til dæmis upp á þann möguleika að velja notendaviðmót á viðeigandi tungumáli. Með sama móti má gera ráð fyrir að í rafrænni íslensk-franskri orðabók gætu Íslendingar valið íslensku sem stoðmál og frönskumælandi notendur frönsku. Rafrænar orðabækur geta einnig boðið upp á framburðardæmi (hljóddæmi) til viðbótar eða í stað hljóðritunar.

Hefð er fyrir því í orðabókagerð (bæði í prentuðum og rafrænum orðabókum) að sýna hljóðritun og/eða hljóddæmi eingöngu við uppflettiorðin og er það vissulega gagnlegt í L2→L1 orðabókum sem ætlaðar eru til viðtöku á erlendu máli. Í raun er ekki síður þörf fyrir framburðardæmi við jafnheitin í L1→L2 orðabókum sem ætlaðar eru til málbeitingar á erlenda málinu (Bogaards 2003:76; Svensén 2009:14). Gera má ráð fyrir að íslenskir notendur vilji vita um leið og þeir læra nýtt orð í frönsku hvernig orðið er borið fram, ekki síst þar sem íslenskir notendur hafa eins og fyrr segir ekki aðgang að framburði í *Fransk-íslenskri orðabók* á vefbókasafninu *Snöru*. Með því að bjóða upp á þann möguleika að hlusta á framburð jafnheita í nýrri íslensk-franskri veforðabók getur orðabókin orðið virkara tæki í tungumálanámi. Hins vegar er það plássfrekt og tímafrekt að setja inn hljóðritun á jafnheitum í hvert skipti sem þau koma fram í þýðingu á flettiorði og þar að auki getur það valdið vandkvæðum eins og þegar um fleiryrt jafnheiti er að ræða. Til dæmis getur sögnin *læra* ýmist verið þýdd með *étudier* eða *apprendre* en einnig með fleiryrtá sagnorðssambandinu *faire des études de*.¹⁹

Svensén bendir á að þetta séu sterk rök fyrir því að gera tvístefnu-

19 Þar kemur líka til sögunnar svokölluð tenging í frönskum framburði (fr. *liaison*) þar sem *s* í lok óákveðna greinisins *des* raddast á undan á sérhljóða í upphafi næsta orðs (*études*) og er borinn fram [z]. Þessu þarf að gera grein fyrir í hljóðritun.

orðabækur, að minnsta kosti að samstæðar orðabækur um tiltekið tungumálapar byggist á sömu ritstjórnarstefnu og séu samdar á svipuðum tíma, til þess að orðabækurnar eða orðabókarhlutarnir styðji hvor við aðra (Svensén 2009:14). Í GRC er framburður til dæmis sýndur á hefðbundinn hátt við flettiorðin í hvorum hluta fyrir sig en notendur geta alltaf flett upp erlendu jafnheiti í hinum hlutanum og hlustað á framburð (í rafrænu útgáfunni) eða séð hljóðritun (í prentuðu gerðinni).

3.6 Tvíbeind orðabók – notkunardæmi og orðasambönd

Kromann hefur bent á að ef orðabók eigi að vera tvíbeind þurfi efnisatriði og upplýsingategundir orðsgreina fyrst og fremst að byggja á þörfum og forsendum málbeitingarorðabóka (L1→L2 orðabóka). Samkvæmt honum þurfa upplýsingar sem gefnar eru í orðsgreinunum þar af leiðandi að taka til merkingaraðgreiningar, málfræðiupplýsinga um markmálið, fastra orðasambanda, ófyrirsegjanlegra orðastæðna og menningarbundinna orða og gefa upp samsvaranir þeirra á markmálinu ásamt viðeigandi alfræðilegum upplýsingum á markmálinu (1990:24). Hér hefur þegar verið farið yfir mikilvægi merkingaraðgreiningar og málfræðiupplýsinga um markmálið. Mikilvægi menningarbundinna orða er augljóst þegar kemur að þýðingum af viðfangsmáli yfir á markmál en einnig getur verið gagnlegt út frá málbeitingarsjónarmiði að íslenskir notendur fái upplýsingar um menningarbundin heiti eins og til dæmis um það hvað hvaða menntun samsvari stúdentsprófi í Frakklandi eða hvaða franska stofnun sé sambærileg Mennta- og menningarmálaráðuneytinu.

Merking orðastæðna er sjaldnast yfirfærð en með ófyrirsegjanlegum orðastæðum á Kromann við að þótt orðastæður séu auðskiljanlegar erlendum notendum sé erfiðara fyrir þá að nota orðastæður þegar kemur að málbeitingu á erlendu tungumáli (Sanders 2005:45). Íslendingur sem vill finna samsvörun við íslensku orðastæðuna *að bursta tennurnar* á frönsku getur ekki vitað hvort hægt er að þýða hana beint eins og raunin er með frönsku orðastæðuna *se brosser les dents* eða hvort uppbyggingin sé allt önnur eins og er raunin með orðastæðuna *að læra heima* sem er á frönsku *faire les devoirs* 'gera heimavinnuna'. Oddný G. Sverrisdóttir (2009:164) bendir á það í grein sinni um eiginleika og flokka fastra orðasambanda að orðastæður á borð við *að bursta tennurnar* séu algengar í daglegu máli og þar af leiðandi mikilvægar þeim sem eru að læra erlent tungumál. Það er því full ástæða til að gera orðastæðum

betri skil í tvímála orðabókum en almennt hefur tíðkast eins og leitast er við að gera í ISLEX veforðabókinni en þar er rík áhersla á að sýna fjölbreytileg orðasambönd, fasta orðanotkun svo sem orðastæður og dæmi með þýðingum á markmálunum (Aldís Sigurðardóttir *et al.* 2008:780). Eins og Jón Hilmar Jónsson hefur bent á mætti auka við hefðbundna tvímála orðabókarlýsingu með orðastæðum á borð við *hundurinn geltir* og *hundurinn urrar* undir nafnorðsflettunni *hundur* (sjá orðsgrein í viðauka) þótt ekki sé hægt að gera ráð fyrir öðrum upplýsingum en þeim sem eiga við flettiorðið (2005b:30).

Orðastæður eru því sérstaklega mikilvægar í orðabók sem einkum er ætluð sem málbeitingarorðabók en öðru máli gegnir um orðasambönd. Ekki er ljóst af hverju Kromann telur að föst orðasambönd séu mikilvæg í orðabók sem eigi fyrst og fremst að miðast við þarfir notenda sem vilja tjá sig á erlendu máli. Ólíklegt er að notendur sem vilja koma hugsun sinni frá sér á öðru máli taki útgangspunkt í föstum orðasamböndum með yfirfærðri merkingu og þar að auki er óvíst að þau eigi sér beina samsvörun í markmálinu. Föst orðasambönd eru hins vegar mikilvæg þegar kemur að því að skilja og þýða texta og tilheyra því fremur skilnings- og þýðingarhlutverki tvímála orðabóka.

Til að taka tillit til bæði frönskumælandi og íslenskumælandi notenda í nýrri íslensk-franskri orðabók mætti hugsa sér að auka við lýsingu viðfangsmáls í tvímála orðabókum með því að veita aðgang að orðasamböndum í gegnum hugtakaheitalista, hvort heldur sem er á viðfangsmálinu eða markmálinu líkt og Jón Hilmar Jónsson hefur lagt til (2005b:36) og eins og gert er í *Stóru orðabókinni um íslenska málnotkun* (Jón Hilmar Jónsson 2005a). Anna Helga Hannesdóttir og Jón Hilmar Jónsson hafa einnig fjallað um hvernig auka mætti aðgang að orðasamböndum í íslensk-sænskri orðabók með slíkri hugtakaflokkun (2001). Með því að hafa hugtakaheitalistann einnig á erlendu tungumálinu er erlendum notendum jafnframt veittur beinni aðgangur að íslenskum orðasamböndum og orðastæðum. Sem dæmi hér má nefna ýmis orðasambönd sem venjan er að flokka undir nafnorðsflettuna *hundur* (sjá viðauka). Ef þessi orðasambönd, eins og til dæmis *að fara í hundana* eða *<eitthvað> fer í hund og kött*, eru tengd hugtakalista má finna þau með því að leita að hugtakinu „ógæfa“ og frönskumælandi notendur hefðu aðgang að þeim í gegnum franska hugtakið „malheur“.²⁰

20 Við val á orðasamböndum voru orðabækurnar ISLEX og *Stóra orðabókin um íslenska málnotkun* (2005) hafðar til hliðsjónar en einnig var tekið mið að

Tvímála orðabækur takmarkast stundum um of við það hlutverk sitt að gefa upp jafnheiti. Bogaards (2003:75) hefur bent á að vandamálið í L1→L2 orðabókum sé að notandinn sem vill tjá sig á markmálinu fái ekki nægilegar upplýsingar um einkenni og notkun jafnheitanna. Þetta einkennir sérstaklega einfaldari orðabækur sem ætlaðar eru byrjendum. Þar fá notendur oft afar knappar upplýsingar um markmálið þótt gera megi ráð fyrir að margir þeirra hafi litlar forsendur til að álykta um val á milli jafnheita. Notkunardæmi geta verið hjálpleg í þessu sambandi en þau gegna margþættu hlutverki, ekki aðeins því að staðfesta jafnheitin sem slík. Þau veita til að mynda mikilvægar upplýsingar um notkun jafnheitanna í ólíku samhengi. Þetta sýnir sig sérstaklega þegar kemur að notkun forsetninga. Til dæmis getur forsetningin *framan í* sem sýnd er í (3) svarað til forsetningarliðarins *sur le visage* í sambandinu „vera með <e-ð> framan í sér“, t.d. andlitsfarða, en aftur á móti er hún þýdd með *en face* t.d. í sambandinu „horfa framan í e-n“ (alla orðsgreinina má sjá í viðauka). Hér hefur forsetningin mismunandi merkingu eftir því hvaða falli hún stýrir. Þetta eru upplýsingar sem skipta máli fyrir frönskumælandi notendur en það má velta því fyrir sér hvort þetta ætti að koma fram í orðabók sem beinist einkum að Íslendingum:

(3)

hvað ertu með framan í þér?: qu'est-ce que tu as sur le visage?

ég þorði ekki að líta framan í hann: je n'ai pas osé le regarder en face

Notkunardæmi eru einnig notuð í því skyni að að greina á milli mismunandi merkinga uppflettiorðsins sem og í þeim tilgangi að veita hagkvæmar upplýsingar um svokallaðar samskiptaformúlur (Blanco 1996:103) sem eru föst orðasambönd notuð við ákveðnar aðstæður eins og *takk fyrir síðast* og *verði þér að góðu* (Oddný G. Sverrisdóttir 2009:157, 164). Oft eiga notkunardæmi að sýna upplýsingar sem koma fram annars staðar í orðsgreininni, til dæmis um beint andlag, og þannig hjálpa þau notandanum að skilja upplýsingarnar og að heimfæra þær þannig að hann geti notað uppflettiorðið á réttan hátt. Því er mikilvægt að tvímála orðabókarlýsing styðjist við fjölbreytt dæmi og var það sjónarmið haft að leiðarljósi við ritun orðsgreina fyrir nýja íslensk-franska orðabók. Sem dæmi má taka sagnorðið *læra* í (4) sem er ýmist þýtt sem *étudier* eða *apprendre* á frönsku eftir

---

einhverju leyti af GRC orðabókinni. Framsetning orðasambanda með afmörkun breytilegra liða innan oddklofa er einnig að fyrirmynd *Stóru orðabókarinnar um íslenska málnotkun* (2005).

Því hvert andlagið er. Sýnt er innan sviga dæmi um andlag, svo sem fag í háskóla eða tungumál, en notkunardæmi sýna þetta í samhengi (orðsgreinin er í heild sinni í viðauka):

(4) **læra**

so (+ þf.)

(+ grein í háskóla) **étudier / faire des études de**

hvað ertu að læra? qu'est-ce que tu fais comme études?

hún lærði hagfræði í Englandi elle a étudié l'économie en Angleterre

(+ tungumál, lexía) **apprendre**

hann lærir ensku í skólanum il apprend l'anglais à l'école

mig langar til að læra frönsku je voudrais apprendre le français

Þessar hugmyndir miða að því að víkka út tvímála orðabókarlýsingu og nýta þá vinnu sem lögð hefur verið í lýsingu hvers máls fyrir sig, í þessu tilfelli íslenskunnar. Form tvímála orðabóka er að vissu leyti takmarkandi (bæði á pappír og í rafrænu formi) þar sem lýsing markmálsins er bundin af lýsingu viðfangsmálsins og takmörk fyrir því hversu mikið af upplýsingum er hægt að veita um markmálið í tvímála orðabókum. Erfitt er að gera ráð fyrir meiri upplýsingum um markmálið heldur en um viðfangsmálið. Þó má leysa úr þessu upp að vissu marki til dæmis með tenglum og millivísunum í orðabókum sem innihalda tvo hluta L2→L1 og L1→L2. Hvað varðar nýja íslensk-franska orðabók má bæta úr þessu með fjölda notkunardæma og gefa þannig notandanum fleiri möguleika í málbeitingu sinni með dæmasetningum. Jafnframt má setja inn ramma með upplýsingum um menningarbundin orð og málfræðileg eða setningarfræðileg atriði markmálsmegin og gera þannig mögulegt að lýsa markmálinu betur. Sem dæmi má nefna að í orðsgrein fyrir atviksorðið *heim* sem á sér jafnheitin *à la maison* og *chez soi* í frönsku væri tilvalið að vekja athygli íslenskra notenda (til dæmis með upplýsingum innan ramma) á því að sögnin *rentrer* er oftast notuð um það að „fara heim (til sín)” og atviksliðunum *à la maison* ('heim'/'heima')²¹ og *chez soi* ('til sín') (5):

(5) <fara> *heim (til sín)*: *rentrer (à la maison/chez soi)*

21 Atviksorðið *à la maison* samsvarar bæði atviksorðunum *heim* og *heima* á íslensku.

4 Lokaorð

Í þessari grein hefur verið fjallað um hugmyndir um nýja íslensk-franska orðabók út frá hlutverki og ólíkum notendaþörfum í því skyni að draga upp mynd af því hvernig slík orðabók gæti sem best komið til móts við íslenska frönskunemendur. Farið var stuttlega yfir þær orðabækur sem gefnar hafa verið út fyrir tungumálin íslensku og frönsku og þá einkum *Íslensk-franska orðabók (IFO)* sem er eina útgefna orðabókina með íslensku sem viðfangsmál og frönsku sem markmál. Nokkuð var fjallað um hefðbundna fræðilega skiptingu tvímála orðabóka eftir hlutverki þeirra, annars vegar í svonefndar skilningsorðabækur sem ætlaðar eru notendum við að skilja texta á erlendu tungumáli og við þýðingar af erlendu máli yfir á móðurmál og hins vegar í svonefndar málbeitingarorðabækur sem ætlaðar eru notendum við að tjá sig á erlendu tungumáli. Slík flokkun er þó einungis fræðileg og orðabækur gegna því oft tvöföldu hlutverki og er þá um að ræða tvíbeindar orðabækur. Erfitt getur verið að taka fullt tillit til þessara ólíku notendaþarfa við gerð tvímála orðabókar, til dæmis við val flettiorða, þótt slíkt sé að jafnaði reynt.

Einn helsti ágalli margra tvímála orðabóka hefur verið sá hversu knappar upplýsingar þær veita um jafnheitin og aðgreiningu þeirra. Þar geta rafrænar orðabækur bætt úr með nánari merkingaraðgreiningu og fjölbreyttari notkunardæmum þar sem plássleysi er ekki lengur fyrirstaða. Þar að auki ættu orðastæður á borð við *að læra heima* og *að bursta tennurnar* að skipa stóran sess í tvímála orðabók sem hefur málbeitingarsjónarmið í fyrirrúmi. Slíkar upplýsingar eru mikilvægar þegar kemur að því að tjá sig á erlendu tungumáli. Með breyttri aðstöðu við orðabókagerð er einnig hægara um vik að taka tillit til ólíkra notendahópa til dæmis með breytanlegu notendaviðmóti og með því að auka við upplýsingarnar sem almennt eru gefnar í orðabókum og gefa ekki einungis upp jafnheiti á markmálinu þótt það verði auðvitað ætíð aðalhlutverk tvímála orðabóka. Líklegast er að ný íslensk-frönsk orðabók nýtist fyrst og fremst íslenskum frönskunemendum. Það sjónarmið var haft að leiðarljósi í dæmum um hvaða upplýsingar þyrftu að koma fram í íslensk-franskri orðabók til þess að íslensk-frönsk orðabók gæti orðið öflugt tæki fyrir notendur sem leitast við að tjá sig á markmálinu en jafnframt gagnleg þeim sem koma að viðfangsmálinu sem erlendu máli. Í viðauka eru sýndar fimm orðsgreinar eins og þær gætu litið út í nýrri íslensk-franskri orðabók.

Ljóst er að tilfinnanleg þörf er fyrir nýja íslensk-franska orðabók og því óskandi að ráðist verði í gerð slíkrar orðabókar í náinni framtíð.

Viðauki

Hér eru sýnd dæmi um nokkrar orðsgreinar eins og þær gætu litið út í nýrri íslensk-franskri orðabók sem gefin væri út í rafrænu formi. Gert er ráð fyrir því hér að valið sé íslenskt notendaviðmót (eins og rætt var í kafla 3.5 um breytilegt notendaviðmót rafrænna orðabóka) og þar af leiðandi eru allar upplýsingar um málfræði markmálsins (frönsku) einungis á íslensku. Jafnframt er upplýsingum um framburð og beygingarendingar íslensku uppflöttiorðanna sleppt þar sem þær eru óþarfar fyrir íslenska notendur. Orðflokkur uppflöttiorðsins er þó sýndur enda er það mikilvægt til þess að greina á milli orða eins og t.d. *vinna* (no.) og *vinna* (so.). Hljóðritun jafnheita á frönsku er sýnd og gert er ráð fyrir því að í framtíðar orðabókinni verði hægt að hlusta á framburð þeirra.²² Ekki er um eiginlegt orðabókarverkefni að ræða en vonast er til að þau sjónarmið sem hér koma fram um notendaviðmót og þarfir íslenskra notenda komi að gagni við gerð nýrrar íslensk-franskrar orðabókar í framtíðinni.

brúnn

lo

1 a) (litur) **brun(-e)** [brœ], [brýne]

hún er með brúnt hár

elle a les cheveux bruns/elle est brune

b) (augnlitur, föt, skór, leður) **marron** [marɔ̃]

hann er með brún augu

il a les yeux^{KK} marron(s)

hún keypti brúna skó

elle a acheté des chaussures^{KVK} marron(s)

marron beygist ekki í kyni og er oftast notað í eintölu

c) (sólbrúnn) **bronzé(-e)** [brɔ̃ze]

þau voru brún eftir fríð

ils sont revenus bronzés de leurs vacances

2 (hestalitur)

bai brun [bæbrœ]

hryssan er brún

la jument est bai brun ^{óbeygjanlegt}

allir hestarnir eru brúnir

tous les chevaux sont bai brun ^{óbeygjanlegt}

bai brun er samsett lýsingarorð en *bai* eitt og sér merkir 'jarpur'

²² Þetta er táknað með hljóðmerki fyrir aftan hljóðritun innan hornklofa.

framan í

fs + þolfall/þágufall

sur le visage [syrlævizaʒ] *hann beindi vasaljósinu framan í mig
hvað ertu með framan í þér?***horfall/líta framan í e-n***ég þorði ekki að líta framan í hann***gretta sig framan í <e-n>***barnið gretti sig framan í mig*

il a dirigé la torche sur mon visage

qu'est-ce que tu as sur le visage?

regarder <qN> en face / dans les yeux

je n'ai pas osé le regarder en face

faire une grimace à <qN>

l'enfant m'a fait une grimace

heim

ao

[koma, fara] (til heimilis) **à la maison** [alamɛzɔ] / **chez soi** [jeswa] (til lands) **dans son pays** [dāsɔpei] **<fara> heim (til sín)** = rentrer [rãtre] (chez soi/à la maison)Í frönsku er sögnin **rentrer** oft notuð ein og sér um það að fara/koma heim og
chez soi eða à la maison sleppt, t.d.: er hún komin heim? elle est déjà rentrée?**á leiðinni heim***ég hitti hana á leiðinni heim
(með báti, flugvél)***bjóða <e-m> heim (til sín)***hann bauð okkur heim til sín***fylgja <e-m> heim***hún fylgdi mér heim*

en rentrant à la maison/chez soi

je l'ai rencontrée sur le chemin du retour
sur le trajet du retour

inviter <qN> chez soi

il nous a invités chez lui

raccompagner <qN> à la maison

elle m'a raccompagné à la maison

hundur

no kk

1 a) (dýr) **chien**^{KK} [ʃjɛ] *fara út með hundinn
varið ykkur á hundinum!
hundurinn dillar rófunni
hundurinn flaðrar upp um <mig>
hundurinn geltir**hundurinn gjammar**hundurinn glefsar í <mig>**hundurinn spangólar**hundurinn urrar*

promener/sortir son chien

attention, chien méchant !

le chien remue la queue

le chien <me> fait fête

le chien aboie

le chien jappe

le chien <me> mordille

le chien hurle

le chien grogne

b) (ópokki, illmenni) **canaille**^{KVK} [kanaʝ] *hundurinn þinn!*

sale canaille !

2 ORÐASAMBÖND*<eitthvað> fer í hund og kött**fara í hundana**rifast eins og hundur og köttur**vera eins og hundur og köttur**það er ekki/varla hundi út sigandi*

<quelque chose> va à vau-l'eau

tourner mal

s'entendre comme chien et chat

être/vivre comme chien et chat

il fait un temps à ne pas mettre un chien

dehors

það er hundur í <honom>
þar liggur hundurinn grafinn
→ rauðir hundar²³: la rubéole

<il est> d'une humeur de chien
c'est là le cœur du problème

læra

so + þolfall

(+ grein í háskóla)

étudier [etydʒe] , **faire des études de** [fɛrdezetyddə]

hvað ertu að læra?

hún lærði hagfræði í Englandi

(+ tungumál, lexía)

apprendre [apɾãdɾ]

hann lærir ensku í skólanum

mig langar til að læra frönsku

finnast gaman að læra

vera fljót(ur) að læra

læra (sína) lexíu (óeiginl. merking)

hann hefur lært sína lexíu

læra að <lesa>

læra á bíl

læra á <píanó>

læra (<e-ð>) utanbókar / utan að

læra fyrir / undir próf

ég þarf að læra fyrir prófið á morgun

læra heima

læra af reynslunni

læra af mistökunum

læra um <e-ð>

qu'est-ce que tu fais comme études?

elle a étudié l'économie en Angleterre

il apprend l'anglais à l'école

je voudrais apprendre le français

avoir le goût de l'étude

apprendre vite/facilement

comprendre la leçon (óeiginl. merking)

il a compris la leçon

apprendre à <lire>

apprendre à conduire

apprendre <le piano>

apprendre (<qch.>) par cœur

réviser

il faut que je révise pour l'examen de
demain

faire ses devoirs

apprendre de/par l'expérience

tirer la leçon de ses erreurs

étudier qch.

Heimildir

Aldís Sigurðardóttir, Anna Hannesdóttir, Halldóra Jónsdóttir, Håkan Jansson, Lars Trap-Jensen og Þórdís Úlfarsdóttir. 2008. ISLEX – an Icelandic-Scandinavian Multilingual Online Dictionary. Í: E. Bernal og J. DeCesaris (ritstj.). *Proceedings of the XIII EURALEX International Congress* (Barcelona, 15–19 July 2008). http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2008/. (03.09.2012).

Anna Helga Hannesdóttir og Jón Hilmar Jónsson. 2001. Að hafa í sig og á. Ísländsk fraseologi í ett isländsk-svenskt perspektiv. *LexicoNordica* 8:67–91.

Áslaug Anna Þorvaldsdóttir. 2010. „Orð er á Íslandi til“ *Um tvímála orðabækur og þýðingar*. Óprentuð ritgerð til M.A.-prófs í þýðingfræði við Háskóla Íslands.

BÍN = *Beygingarlýsing íslensks nútímamáls*. Á vefsíðu Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum: <http://bin.arnastofnun.is/>. (03.09.2012).

23 Hér ert gert ráð fyrir vísun í flettuna *rauðir hundar*.

- Blanco, Xavier. 1996. Élaboration et réutilisation des exemples dans la lexicographie bilingue. Í: H. Béjoint og P. Thoiron (ritstj.). *Les Dictionnaires bilingues*, bls. 103–110. París: Duculot.
- Bogaards, Paul. 2003. La Répartition des données dans les dictionnaires bilingues. Í: T. Szende (ritstj.). *Les Écarts culturels dans les dictionnaires bilingues. Actes des 3ème journée sur la lexicographie bilingue*, bls. 75–86. París: Honoré Champion.
- Bogaards, Paul. 2006. Produire en L2 au moyen d'un dictionnaire bilingue. Í: T. Szende (ritstj.) *Le français dans les dictionnaires bilingues*, bls. 23–34. París: Honoré Champion.
- Boots, Gérard. 1948. *Franskt-íslenskt orðasafn*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- Boots, Gérard. 1953. *Frönsk-íslensk orðabók*. Með viðaukum eftir Þórhall Þorgilsson. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- Boots, Gérard. 1950. *Íslensk-frönsk orðabók*. (1. útgáfa) Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- Cartier, Emmanuel. 2000. Éléments pour une modélisation des dictionnaires électroniques. Í: Th. Szende (ritstj.). *Dictionnaires bilingues. Méthodes et contenus*, bls. 135–152. París: Honoré Champion.
- ÉÍO = *Frönsk-íslensk orðabók*. 1995. (1. útgáfa) Ritstjóri: Þór Stefánsson. Reykjavík: Örn og Örlygur; París: Dictionnaires Le Robert.
- Frönsk-íslensk vasa-orðabók*. *Íslensk-frönsk vasa-orðabók*. 1976. Ritstjórar: Elínborg Stefánsdóttir og Gérard Chinotti. Reykjavík: Orðabókaútgáfan.
- Frönsk-íslensk skólaorðabók*. 1999. (1. útgáfa) Ritstjóri: Hrafnhildur Guðmundsdóttir. Reykjavík: Mál og menning.
- GRC = *Le Grand Robert & Collins: dictionnaire anglais-français, français-anglais*. 2008 (rafræn útgáfa á geisladiski). París: Dictionnaires Le Robert.
- Hannay, Mike. 2003. Types of bilingual dictionaries. Í: Piet van Sterkenburg (ritstj.). *A Practical Guide to Lexicography*, bls. 145–153. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- ÍFO = Gérard Boots. 1950. *Íslensk-frönsk orðabók*. (1. útgáfa) Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- Íslensk orðabók*. 2002. (3. útg. aukin og endurbætt) Ritstjóri: Mörður Árnason. Reykjavík: Edda.
- ISLEX. Ritstjóri: Þórdís Úlfarsdóttir. <http://www.islex.hi.is/>. (03.09.2012).
- Jón Hilmar Jónsson. 2001. Staða orðasambanda í orðabókarlýsingu. *Orð og tunga* 5:61–86.
- Jón Hilmar Jónsson. 2005a. *Stóra orðabókin um íslenska málnotkun*. Reykjavík: JPV-útgáfa.
- Jón Hilmar Jónsson. 2005b. Aðgangur og efnisskipan í íslensk-erlendum orðabókum – vandi og valkostir. *Orð og tunga* 7:21–40.
- Kromann, Hans-Peder. 1990. Selection and presentation of translational equivalents in monofunctional and bifunctional dictionaries. *Cahiers de Lexicologie* vol. 56–57. Actes du colloque franco-danois de lexicographie. Copenhague, 19 et 20 septembre 1988, bls.17–26.

- Kromann, Hans-Peder; Theis Riiber og Poul Rosbach. 1991. Principles of Bilingual Lexicography. Í: F. J. Hausmann *et al.* (ritstj.). *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie* 3. bindi, bls. 2711–2728. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Marello, Carla. 1996. Les Différents types de dictionnaires bilingues. Í: H. Béjoint og P. Thoiron (ritstj.). *Les Dictionnaires bilingues*, bls. 31–52. París: Duculot.
- NLO = *Nordisk leksikografisk ordbok*. 1997. Ritstjórar: Henning Bergenholtz *et al.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Oddný G. Sverrisdóttir. 2009. Orð til taks. Af eiginleikum og flokkum fastra orðasambanda. Í: Magnús Sigurðsson og Rebekka Þráinsdóttir (ritstj.). *Milli mála. Ársrit Stofnunar Vigdísar Finnbogadóttur í erlendum tungumálum* 1, bls. 149–171. Reykjavík: Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur í erlendum tungumálum.
- Páll Þorkelsson. 1888. *Íslensk orðabók með frakkneskum þýðingum*. Bindi 1,1 (a-alblindur). Reykjavík: Páll Þorkelsson.
- Páll Þorkelsson. 1914. *Frönsk-íslensk orðabók*. Reykjavík: Guðm. Kr. Guðmundsson.
- Sanders, Christopher. 2005. Bilingual Dictionaries of Icelandic: Types of Users and their Different Needs – a Discussion. *Orð og tunga* 7: 41–57.
- Skrá um orðabækur og orðasöfn sem varða íslensku. Á vefsíðu Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum*: http://www.arnastofnun.is/page/arnastofnun_ord_ordabokaskra (03.09.2012).
- Snara*. <http://snara.is/8/>. (03.09.2012).
- Svensén, Bo. 2009. *A Handbook of Lexicography. The Theory and Practice of Dictionary-Making*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Szende, Thomas. 1996. Problèmes d'équivalence dans les dictionnaires bilingues. Í: H. Béjoint og P. Thoiron (ritstj.). *Les Dictionnaires bilingues*, bls. 111–126. París: Duculot.
- Thibault, André. 2007. Banques de données textuelles, régionalismes de fréquence et régionalismes négatifs. Í: David Trotter (ritstj.). *Actes du XXIVe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes, Aberystwyth 2004*, 1. bindi, bls. 467–480. Tübingen: Max Niemeyer.
- Þór Stefánsson. 1996. *Frönsk-íslensk, íslensk-frönsk orðabók: vasaorðabók. Français-isländais, isländais-français dictionnaire de poche*. Reykjavík: Orðabókaútgáfan.
- Þórdís Úlfarsdóttir. 2006. ISLEX – íslensk-norræn veforðabók. *Orð og tunga* 8:147–148.

Lykilorð

tvímála orðabækur, íslensk-frönsk orðabók, jafnheiti, orðastæður, notkunardæmi.

Keywords

bilingual lexicography, Icelandic-French dictionary, equivalents, collocations, example sentences.

Abstract

This article describes the role of an Icelandic-French dictionary focussing on the expected users of such a dictionary. The existing dictionaries for the language pair, Icelandic and French, are briefly presented, in particular the only published dictionary with Icelandic as the source language and French as the target language, *Íslensk-frönsk orðabók* (Boots 1950). The role of dictionaries according to their uses either for production or reception of a foreign language is examined. The characteristics of bilingual dictionaries are discussed, especially the conditions that equivalents need to fulfil as well as the importance of meaning discrimination when more than one equivalent is proposed for a given headword. The selection of headwords and information types in bidirectional dictionaries are considered and the microstructure of the entries. The possibilities and solutions that electronic dictionaries offer are taken into account, for example regarding the user interface. In this context the Icelandic-Scandinavian dictionary ISLEX is considered as well as the French-English, English-French dictionary *Le Grand Robert & Collins*. Examples are shown for an Icelandic-French Dictionary (and elaborated entries are proposed in the appendix), where the focus is on inclusion of more examples and collocations in order to illustrate the use of equivalents in the target language.

Rósa Elín Davíðsdóttir

doktorsnemi í orðabókafræðum

Université Paris-Sorbonne (Paris IV) /

Deild erlendra tungumála, bókmennta og málvísinda, Háskóla Íslands

red1@hi.is